

רשק
שיעורים
תורה

היכלי תורה

יום וערש"ק בהעלותך יח סיון תשע"ב ♦ דף היומי בבלי: גדה יח ירושלמי: יבמות ז

נושאי הדף בעלון

אל נא תהי כמת אשר בצאתו מרחם אמו ויאכל חצי בשרו..

- דרכו של תינוק לטפח באשפה.....גדה יח
- מהות צבע הירוק ומילת תינוק צהוב.....גדה יט
- חכם שאסר והתיר חברו.....גדה כ
- קירוב מיתתו של הנולד בדמות חיה.....גדה כא
- הסוברים שאין נאמנות לרופאים בתורת ודא'.....גדה כב
- ברכת 'עושה מעשה בראשית' על ההרים.....גדה כג
- מין השסועה.....גדה יז
- כפתור ופרח.....עמוד 5

ברש"י: אם אינך רופאה בתפלה, מסגירה ומי מטהרה, אני אי אפשר לראותה, שאני קרוב ואין קרוב רואה את הנגעים, וכהן אחר אין בעולם.

הקשו התוספות (זבחים קב. ד"ה אני), במה היה משה רבנו מפסידה, הא כיון דאין אדם שיראה את נגעה, כל שכן שהיתה טהורה.

ויש ליישב על פי מה שאמרו בגמרא (ערכין טז:): מה נשתנה מצורע שאמרה תורה 'בדד ישב מחוץ למחנה מושבו', הוא הבדיל בין איש לאשתו בין איש לרעהו, לפיכך אמרה תורה 'בדד ישב'. הרי שתיקון החטא של בעלי לשון הרע הוא במה שצרעת באה עליו, וישב בדד וישא חטאו מדה כנגד מדה למה שגרם בעווננו, ובזה נתכפר לו ויתרפא מצרעתו. אבל אם לא יסגירו את המצורע, אין לו במה להתרפאות על לשון הרע שדיבר, ונשאר לעולם בעונשו.

זה מה שאמר אהרן למשה, אם אינך רופאה בתפלה, תהיה חס ושלום לעולם בצרעתה.

לזה השיב הקדוש ברוך הוא אני מסגירה ואני מחליטה ואני פוטר, 'שבעת ימים תסגר מרים', ובזה תהיה לה כפרה על עוונה ותתרפא מצרעתה.

עפ"י יעלת חן

דרכו של תינוק לטפח באשפה

בגמרא הובאה מחלוקת תנאים בדין תינוק הנמצא בצד העיסה ובצק בידו, רבי מאיר מטהר, וחכמים מטמאים, שדרכו של תינוק לטפח. ופירש רש"י (ד"ה לטפח), שדרכו לטפח באשפה שיש בה שרצים. והתוספות (ד"ה רוב) חלקו עליו, ופירשו שדרכו לטפח בעיסה, וטומאתו היא מפני שנשים נדות מגפפות ומנשקות אותו. וביארו בגמרא, שרוב תינוקות מטפחים ומיעוט אין מטפחים, ונחלקו רבי מאיר וחכמים אם סומכים המיעוט לחזקת טהרה. ונידון זה אם דרכם של תינוקות לטפח באשפה נוגע לעוד הלכות, וכדלהלן.

כתב בשבולי הלקט (ענין תפילה ס' טו), מצאתי בשם רבינו יצחק ב"ר יהודה זצ"ל, שפעם אחת היה תינוק מורכב בחיקו של רבינו בבית הכנסת, הגיע רבינו לקרוא קריאת שמע, ואמר להוציא את התינוק מעליו, לפי שסתם תינוק מטפח באשפה, ואין ראוי לקרוא קריאת שמע אצלו.

ובמגן אברהם (סי' פא סק"א) הביא דבריו בקצרה, וכתב שנראה שמטעם אחר צריך לחשוש לזה, לפי שאינם מקנחים עצמם, וצואה בפי הטבעת אסור לקרות שמע כנגדה, אפילו אם היא מכוסה. ובבאר היטב (סק"ב) הביא, שיש מקשים על המגן אברהם שהרי צואה בפי טבעת אוסרת רק לאותו אדם עצמו ולא לאנשים אחרים, ואם כן צואה שבתינוק אינה אוסרת לקרות קריאת שמע כנגדו.

ובפתח הדביר (או"ח שם) כתב, שיש לתרץ על פי המבואר בגוף דברי השבולי הלקט, שהתינוק היה בתוך חיקו, ויש לומר שרק באופן זה חשש רבינו יצחק לקרות קריאת שמע, כיון שאם יהיה מטונף מצואת האשפה, תהיה הצואה על גביו בשעת קריאת שמע, אבל אם היה מונח בצידו על הקרקע היה מותר, וזהו שאמר שיוציאו התינוק מעליו, שלא יהיה עליו ממש, אבל אם יהיה על צידו אין בכך כלום. ואם כן יש לומר, שגם המגן אברהם לא דיבר אלא באופן זה, שבו יש לחשוש שתהיה הצואה על גופו כיון שמחזיקו בחיקו.

ובתשורת ש"י (שו"ת, תניינא ס"י קכב) כתב, שמדברי השבולי הלקט נלמד, שאין איסור להחזיק בסוכה עביט למי רגלים אם יש צורך בכך, שהרי בסוכה (כח). שנינו שקטן שאינו צריך לאמו חייב בסוכה, ואם צריך לאמו פטור משום שאמו פטורה מן הסוכה והוא צריך לה, ודעת שמאי שאף קטן הצריך לאמו חייב בסוכה, ומעשה שילדה כלתו של שמאי הזקן, ופיחת את המעזיבה וסיכך על גבי המטה בשביל הקטן. ומשמע שלא דנו אלא אם יש חיוב חינוך בצריך לאמו, ולכאורה בלאו הכי פטור מן הסוכה, כיון שדרכו לטפח באשפתות וכדברי השבולי הלקט, ואם כן בהיותו בסוכה יכניס בה צואה. ועל כרחך צריך לומר, שכיון שכך דרך ישיבת אדם בביתו כל השנה, שאינו חושש שיהיו בו התינוקות עם צואתם, אף לסוכה יכולים להכניסם ואין חשש בדבר, והוא הדין לעביט של מי רגלים במקום הצורך.

אך שוב הביא מהח"י אדם (כלל קמז ס"ב) שאסר. וע"ע מה שכתב בזה בשו"ת מנחת אלעזר (ה"ד ס"י עג) [ובחשוקי חמד (סוכה כט)]. הביא בשם בעל הקובץ תשובות, שהדרך המובחרת לכתחילה היא להגדיל את הסוכה בדופן עקומה ויתפנה שם].

מהות צבע הירוק ומילת תינוק צהוב

בסוגיינתנו נחלקו עקביא בן מהללאל ות"ק וחכמים בדין מראה דם ירוק, ולהלכה פסק בשו"ע (יו"ד ס"י קפח ס"א) כדעת חכמים שמראה ירוק טהור הוא. וכתבו התוספות (ד"ה הירוק) שירוק זה היינו ירוק כאתרוג ולא ירוק ככרתי, שהרי עקביא בן מהללאל טימא בו, ואין שייך לטמא אלא בנוטה לאדמומית, והירוק ככרתי אין בו שם נטיה לאדמימות. וכתבו שסתם ירוק כן הוא. וכן כתב הרא"ש (ס"ד), שפירש ר"י שמכאן משמע שירוק סתם הוא צבע הדומה לחלמון ביצה או לזהב הנוטה למראה אדמומית. וכתב בבית יוסף (ד"ה ואין טהור), שלדעתם בירוק ככרתי לא עלה על דעת שום אדם שיהיה טמא, שהרי אין לו נטיית מראה אדמימות כלל, ולא נחלקו אלא בירוק כזהב, שעקביא סובר שכיון שיש בו נטיית מראה אדמימות הרי הוא טמא, וחכמים סוברים שאין זו נטיית מראה אדמימות, והלכה כמותם. וכן הביא בשם עוד ראשונים. והמרדכי (שבועות רמז תשלה) כתב, שגם מראה בלו"א [כחול] הוא בכלל הירוק, שטהור לדעת חכמים כיון שאינו נוטה לאדמומית.

ועל פי זה פסק בשו"ע (שם), שאפילו כמראה השעווה או הזהב טהור, וכל שכן הירוק ככרתי או כעשבים, והוסיף הרמ"א שכמו כן טהור מראה שקורין בל"א בלו"א, שאף הוא בכלל ירוק.

והנה בשו"ע (שם ס"י רסג ס"א) נפסק, שתינוק הירוק סימן שלא נפל בו דמו ואין מלים אותו עד שיפול בו דמו ויחזור מראהו כמראה שאר הקטנים. ונשאל מהר"י אסאד בשו"ת יהודה יעלה (ה"א י"ד ס"י רמ), בדבר תינוק שאין מראיתו ירוק אלא צהוב, אם יכולים למול אותו, או שגם זה סימן שלא נפל בו דמו וסכנה למול אותו. והביא מדברי הראשונים הנ"ל שהוכיחו מסוגיינתנו ומעוד מקומות שמראה גע"ל שהוא צהוב הוא הנקרא בלשון חכמים ירוק, שהרי הוא הנוטה לאדמומית, וכיון שמקור הדין שאין למול תינוק במראה ירוק הוא בתוספתא (שבת פט"ז ה"ה) ובגמרא (שבת קלד), ולשון הגמרא הוא שהיה ירוק והיתה סכנה למולו, נמצא שמדובר שם שהיה בצבע שקוראים היום צהוב, ועל זה אמרו שאין למולו מחמת הסכנה, ואם כן גם תינוק צהוב אסור למול ולא רק תינוק ירוק.

והוכיח כן עוד מדברי הרמב"ם (מילה פ"א הי"ז), שכתב שקטן שנמצא בשמיני שלו ירוק או אדום ביותר אין מלין אותו עד שיפול בו דם ויחזרו מראיו כמראה הקטנים הבריאים, והוסיף הרמב"ם (שם פ"א הי"ח) וכתב, ואין מלין אלא ילד שאין בו שום חולי, וכתב הכסף משנה שזהו הטעם לדינים הנזכרים, ומבואר בזה שהטעם שתינוק ירוק אין מלים אותו, הוא כיון שאינו בכלל התינוקות הבריאים שאין בהם שום חולי, ומעתה כיון שגם מראה צהוב אינו בכלל מראות התינוקות הבריאים, הרי שגם בו אין למול. וכן כתבו באריכות בספר אות חיים ושלום (עמ' רמד ואילך) ובספר הברית (פירוטינסקי, ריש ס"י רסג) שמה שאמרו בגמרא שאין למול תינוק ירוק הכוונה בזה גם לתינוק צהוב.

והרבה מהאחרונים כתבו שכיון שיש הרבה מראות שהם בכלל ירוק, וכמו שציידו הראשונים שבכלל זה גם צבע כחול וגם ירוק וגם צהוב, לכן לדינא בכל הצבעים שיהיה התינוק שהם בכלל ירוק אין למול אותו, וצריך להמתין עד שיבריא [מגדל עוז (בריכה עליונה נחל ה), חכמת אדם (כלל קמט), זוכר הברית (ס"י אות כז), שו"ת מנחת יצחק (ה"ה ס"י יא)].

חכם שאסר והתיר חבירו

בגמרא מובא מעשה בילתא אשתו של רב נחמן, ששאלה את רבה בר בר חנה על מראה דם אם טהור או טמא וטימא לה, וחזרה ושאלה את רב יצחק בר רב יהודה וטיהר לה. והקשו בגמרא, איך הורה לה רב יצחק בר רב יהודה, והרי תניא שחכם שטימא אין חבירו רשאי לטהר, וחכם שאסר אין חבירו רשאי להתיר. ותיצו, שמתחילה באמת טימא לה רב יצחק משום כבודו של רבה בר בר חנה, אך כיון שאמרה לו שבכל יום גם רבה בר בר חנה מטהר לה במראות כאלו, וביום זה חש בעיניו, חזר רב יצחק וטיהר לה.

ונחלקו הראשונים בטעם דין זה שחכם שאסר אין חבירו רשאי להתיר, ואם גם בדיעבד לא חלה הוראתו של החכם השני. לשיטת רש"י (ד"ה מעיקרא) הטעם הוא משום כבודו של החכם הראשון, וכ"כ גם הר"ן (על הרי"ף, ע"ז ז. ד"ה הנשאל) והמאירי (ע"ז שם). ופירש המאירי (הוריות ג. ד"ה גדולי המפרשים) שהוא כדי שלא תתברר על ידי כך טעותו של החכם הראשון ויפגע כבודו. ועל דרך טעם זה הוסיפו הר"ן (שם) והמאירי בהוריות עוד טעם, שלא יורה החכם השני ההיפך מהוראתו של הראשון כדי שלא תיראה התורה כשתי תורות, הללו אוסרים והללו מתירים. ולפי טעמים אלו כתבו, שבדיעבד אם עבר והורה הוראתו הוראה.

ושיטת הראב"ד [פירוש הראב"ד לע"ז ז. ד"ה ת"ר], הובא בר"ן ומאירי (ע"ז שם), רשב"א (חולין מד:). ועוד ראשונים שאין זה משום כבודו של החכם, אלא משום שהחכם בהוראתו שהורה לאיסור עשה את החתיכה לחתיכה האסורה, ושוב אין יכולים להורות עליה היתר, ואפילו בדיעבד לא תועיל הוראה להיתר. וסיים הר"ן (שם), שאף שנראה לו להלכה שלא כדברי הראב"ד, מכל מקום למעשה אין בו כח לחלוק על אבות העולם.

וכתב בשו"ת רדב"ז (ח"א סי' שסב), שכן דעת רוב גאוני עולם כדעת הראב"ד, שהטעם הוא משום שהחכם בהוראתו עשה את החתיכה לחתיכה של איסור, וכתב שכן הסכימו הראב"ד והרמב"ן והרשב"א והר"ן ז"ל וכל הנמשכים אחריהם.

וכן הכריע הש"ך (יו"ד סי' רמב ס"ק נד) כדעת הראב"ד, שגם בדיעבד אינו מותר. עוד כתב הש"ך (שם ס"ק נג), שנחלקו הראשונים כשהחכם השני גדול מן הראשון אם מותר לו להתיר מה שאסר הראשון, שלדעת הראב"ד גם באופן זה אינו יכול להתיר, כיון שהחתיכה נאסרה מכל מקום על ידי הוראת הראשון גם אם אינו גדול כמו השני, וכן הכריע הש"ך להלכה [אבל לשיטת רש"י, אם השני גדול מהראשון יכול הוא להחזיר את ההוראה שהורה הראשון ולהורות להיפך, כמו שכתבו הר"ן והמאירי (ע"ז שם)].

בערוך השולחן (שם ס"ג) הקשה, למה לא הביאו הרמב"ם והשו"ע דין זה שחכם שאסר אין חבירו יכול להתיר. וחדש, שבזמננו שנתפשטו ספרי הש"ס והפוסקים לא שייך דין זה, כיון שדין זה אינו אלא כשנחלקו בסברא בלי ראיות, כמו שצידדו הרשב"א (ד"ה ומשני) והריטב"א (ד"ה והאידיא) והמאירי (ע"ז שם), וכמו שכתב הרמ"א (שם), ולא כשחולק מתוך מסורת שיש לו וראה שמביא, ועכשיו אין לך דבר הוראה שאין לה ראייה מאיזה גמרא או איזה פוסק, ורחוק הוא בכלל להורות בסברא בעלמא, ומחלוקת בין חכמים התלויה בסברא בלי ראיות מגמרא ופוסקים אינה דבר מצוי, ולכן השמיטו הרמב"ם והשו"ע דין זה שאינו מצוי.

קירוב מיתתו של הנולד בדמות חיה

במשנתנו נתבאר דינה של אשה המפלת כמין בהמה חיה ועוף, בין טמאים בין טהורים, שלדעת רבי מאיר דינה לענין טומאת לידה כדין המפלת אדם, ואם זכר הפילה תשב בימי טומאה כיוולדת זכר, ואם נקבה תשב כנקבה, ואם אין ידוע מה הפילה תשב כזכר ונקבה. וחכמים אומרים שכל שאין בו מצורת אדם אינו ולד.

וכתב הרמב"ם בפירוש המשניות, שלא יעלה בדעתך שדבר זה הוא נמנע בדרך הטבע שיוליד אדם ככל הצורות האלו המוזכרות במשנה, אלא אפשר הוא, וכבר נראו כאלו רבים, והפילוסוף הזכיר מה שהוא יותר רחוק מזה, וכל הדברים הטבעיים אינם הולכים אלא על דרך הרוב, אך על צד הפלא ימצאו גם דברים רחוקים כאלו.

ונשאל בשו"ת תשובה מאהבה (ח"א סי' נב-נג) מרב העיר טושקא, שאחד מאנשי הסביבה סיפר לו שאשתו המליטה זכר בשינויים גדולים, ודמותו דמות אדם וחיה, ושאל אם מותר להמית הילד. וכאשר הגיע לביתו שבכפר ראה שעל ראשו עומד כמין נזר גדול ואדום, והעיניים עומדים על מצחו למעלה אדומים מלא אש אימה ופחד גדולים ונוראים מאד מאד, פיהו עקום תחת העיניים מיד, ולחיו משונה מבשאר גוף אדם. ושאל אותו רב את בעל התשובה מאהבה אם מותר להרוג את הולד, וטעמי ההיתר הם משום שלדעת חכמים במשנתנו כל שאינו מצורת אדם אינו ולד, ואם כן אפשר שאין איסור בהריגתו, ובפרט אם אין הורגים אותו בידיים אלא מסבבים לו מיתה בדרך גרמא. והביא שבספר צמח דוד (ראה אלף השישי שנת שעא) הובאו כמה מעשים כגון זה, ואף אחד מהם לא היה בר קיימא אלא מתו כולם בתוך זמן קצר, ואם כן אפשר שדינו כטריפה שאין בו איסור רציחה. ובפרט שבכל אופן לא תוכל האם להניק את הצורה הנוראה הדומה לשעירים לפני להבים.

ובעל התשובה מאהבה אסר מכל וכל את הריגתו ודחה כל סברות השואל. וכתב, שאף לדעת חכמים במשנתנו שהפלת כצורת בהמה חיה ועוף אינה טמאה לידה, לא נאמרו דברים אלו אלא לענין טומאת לידה, אבל לא לענין לסבב לו מיתה. ועל מה שצידד השואל שמכל המעשים שנזכרו בספר צמח דוד לא היה אחד מהם שנשאר לחיות, ולכן יש לדוננו כטריפה, השיב שאין לבנות יתד על ספרים אלו שאינם דברי תורה, ובירושלמי (פ"ג ה"ב) מפורש שיכול הוא לחיות ולקרות בתורה ולחרוש בשדה. ומלבד זאת הרי גם ההורג את הטריפה חייב בדיני שמים.

והוסיף עוד, שהרי להלכה נפסק שאין אנו בקיאים בצורת הולד, ובכל הצורות שהפילה אמו טמאה לידה, כמו שפסקו הראשונים והשו"ע [ראה אליבא דהילכתא], ואם אפילו לענין טומאת לידה החמירו לדון את הצורות כספק צורת אדם מחמת חסרון הבקיאות בדורותינו, כל שכן שיש לחשוש לכך לענין שפיכות דמים. לכן הסכימו לא להזכיר להכניס עצמו בשום סיבוב מיתה, ואלהי הרוחות יעשה כרצונו.

עוד הוסיף, שהרי כתב הרמ"א (או"ח סי' רכג ס"ו) שאין אומרים 'תבלה ותחדש' על בגדים הנעשים מעורות בעלי חיים, כיון שבכך הוא מברך שיצטרכו להמית בהמה אחרת, ונאמר (תהלים קמה ט) 'ורחמיו על כל מעשיו'. ואמרו על האר"י ז"ל שלא הרג שום בריה מעולם אפילו כינה. ואיך יעלה על דעת לשלוח יד בילוד אשה, אף שהוא בצורת בהמה, ואפילו לסבב המיתה ע"י רעב וכדומה אסור משום צער בעלי חיים, וחמור ממיתה שאינה מצערתו אלא לפי שעה, והמרעיבו מאריך בכאבו וצערו. ולכן מסיק, שחלילה וחלילה לשום אדם לשלוח יד לפגוע או לסבב סיבה וגרמא להמית הולד הזה, ובכלל שפיכות דמים הוא.

הסוברים שאין נאמנות לרופאים בתורת ודאי

אמנם החתם סופר (שו"ת, יו"ד סי' קנח, קעג) ביישוב קושיית הרא"ש על סוגייתנו, שלא האמינו חכמים לרופאים על גוף ידוע ופרטי, לומר שהוא מפיל שומות ושערות וכיוצא בזה, שאין הרופאים נאמנים על גוף ידוע כי אם לענין פיקוח נפש, שעל ידי דבריהם נעשה ספק, וספק פיקוח נפש דוחה איסורים, אבל לעשות ודאי לא. אלא שהאמינו חז"ל לרופאים בכללות הטבע, כגון שאומרים שיש מציאות בעולם שתפיל אשה שומא ושערות, ובסוגייתנו סמכו על דברי הרופאים לענין זה שיש מציאות בעולם בכך, וכיון שיש דבר כזה במציאות בדקו על ידי הטלה למים אם כן היה באשה זו, אבל לולא עדות הרופאים שיש מציאות כזו בעולם לא היו סומכים על בדיקה זו, כיון שאם אינו במציאות שתפיל אשה כמו אלו הרי זה נידון כדם יבש שטמא, אך כיון שהעידו הרופאים שדבר כזה שכית, עדיף לתלות בו. אבל על גוף ידוע אין הרופאים נאמנים אלא לעשות ספק פיקוח נפש, וכנ"ל.

וכן דעת הפנים מאירות (ח"א סי' יב) שאין הרופאים נאמנים, ולכן הצריכו חכמים בדיקה בסוגייתנו ולא סמכו על דברי הרופאים, אלא שלולא דבריהם לא היו בודקים אלא תולים בדם יבש.

וכעין זה תירץ בכרתי ופלתי (תפארת ישראל סי' קפח סק"ה) לדעת הסוברים שאין נאמנות לרופאים, שלולא דבריהם היו תולים בדם יבש, רק כיון שהרופאים אמרו שהוא מעין מכה, ונמצא סיוע לדבריהם ממה שלא נימוח הדם במים, וחוש העיניים מסייע להם, לכן התירו את הדם. וע"ע בדרכי תשובה (ס"ק צח) שהביא עוד מדברי האחרונים שאין הרופאים נאמנים אלא לעורר ספק.

ובשו"ת שבט הלוי (ח"ה סי' קכו) העיר על החתם סופר מדברי התוספי הרא"ש הנ"ל, שמדבריו מוכח שהרופאים נאמנים גם על גוף פרטי. וכתב שאין לומר שמה שכתב הרא"ש שאם ברור לרופאים שיש מכה נאמנים, היינו דווקא כשרואים על ידי מראה [שפיג"ל], אבל אם אומרים על ידי אומדנא שלהם אין סומכים עליהם, שאם כן לא היה להרא"ש לפרש בסוגייתנו שהרופאים אמרו שאולי יש מכה ולכן היו צריכים לבדוק אם נימוח, והרי אף אם לא היו אומרים בלשון ספק אלא בלשון ודאי מחמת השערות לא היו סומכים עליהם. וכתב שכל שכן שיש לסמוך על דבריהם בזמנינו שמבררים דבריהם על ידי שקופים או ברורים אחרים שנתאמתה אמיתתם (וכעין זה כתוב בשיעוריו סי' קפז ס"ה על ש"ך סי' כו ד"ה ולכן, ו"ס אות ג). ובאגרות משה (שו"ת, יו"ד ח"ד סי' יז אות יז) כתב, שיש להאמין לרופא מומחה אף שאינו שומר תורה ומצוות ואפילו נכרי, בין על מה שאומר שיש לאשה מכה ובין על מה שאומר שהמכה מוציאה דם, אך על מה שאומר שיש לה מכה אין להאמינו כשאומר כן ע"פ השערה אלא רק כשרואה כן בודאי ע"י ראית מכשיר או ע"י מראה, מפני שבדבר הנראה בעיניים לרופאים לא ישקר כדי שלא להרע אומנותו, ורק על מה שאומר שהמכה מוציאה דם יש להאמינו אף שאומר כן ע"פ השערה.

ובחוט שני (סי' קפז סק"ו) כתב שרופא נאמן שבדק את האשה ואומר בפירוש שראה מכה העלולה להוציא דם, או שראה ע"י מראה או ע"י צילום וכדומה ואמר בודאי שיש מכה העלולה להוציא דם, סומכים על דבריו, אבל אם אומר ע"פ השערה שהדם שמצאה הוא דם מכה העלולה להוציא דם ואינו דם מהרחם, או שאומר כך מפני שרואה את הרחם סגור, אין לסמוך על דבריו ויש לה לחוש לטומאת נדה. ואם הרופא אינו שומר טהרת המשפחה, אף שאומר בודאי שיש לה מכה העלולה להוציא דם אינו נאמן, ואין סומכים על דבריו.

ברכת 'עושה מעשה בראשית' על ההרים

בגמרא ביאר רבי יוחנן טעמו של רבי מאיר שסובר שהמפלת כדמות בהמה טמאה לידה, משום שנאמרה 'יצירה' בבהמה כמו באדם. והקשה רב אמי שאם כן גם המפלת כמין הר תהיה טמאה לידה, שגם בהרים נאמרה 'יצירה', שנאמר (עמוס ד ג) 'כי הנה יוצר הרים'.

ותירץ רבי יוחנן, שלעולם אין אשה מפלת כדמות הר אלא כדמות אבן, והוא נקרא גוש ולא הר, ולא נאמרה בו 'יצירה'. ובירושלמי (פ"ג ה"ב) הובאה גם כן קושיא זו בשם רבי אמי, ותירץ שלא נאמרה בהם 'יצירה' מתחילת בריאתו של עולם.

וביאר המהר"ץ חיות (ד"ה המפלת), על פי הידוע בספורי קורות הטבע שבתחילת הבריאה היתה הארץ כדורית לגמרי ולא היה לא הר ולא בקעה, ותמונה זו היא טבעית כמו כל צבא השמים, ואולם ברבות הימים נסתבבו הרים וגבעות על ידי הרוחות הסוערות בלי הפסק ועל ידי המבול, ולכן אנו רואים היום בתחתית הארץ אילנות ועצמות חיות שונות, אשר רבים מהם אינם שכיחים באקלימים הללו.

ולפי זה מבוארים דברי הירושלמי שלא נאמרה בהרים 'יצירה' מבריאת העולם, כיון שההרים לא היו מתחילת הבריאה כלל, רק התהוו אחר כך במשך הזמן על ידי מסבבים רחוקים, ואין נופל עליהם לשון 'יצירה' ובריאה כל כך.

ובשו"ת מהרש"ם (ח"ז סי' קז) הביא דבריו, וכתב שלפי זה נמצא לכאורה שבמקום שיש חילוק להלכה בין דבר המחובר מעיקרו לבין דבר שהיה תלוש ולבסוף התחבר, כגון לענין איסור הנאה במשתחוה למחובר לשם עבודה זרה, יהיה דין ההרים כדין תלוש ולבסוף חיברו, כיון שלא היו מחוברים מששת ימי בראשית אלא נתלשו ממקום חיבורם והתחברו שם. עוד כתב שיש לומר שהטעם שרבי יוחנן לא תירץ בסוגייתנו כתירוץ שבירושלמי, הוא משום שהולך לשיטתו (זבחים ק"ג). שסובר שלא ירד המבול בארץ ישראל [וריש לקיש חולק עליו שם], ואם כן ההרים שבו לא נוצרו אחר המבול כי אם מששת ימי בראשית, ולדעתו נאמרה 'יצירה' בחלק מההרים מתחילת הבריאה.

אך העיר על זה המהרש"ם, שהרי בברכות (נד.) מבואר שהרואה את ההרים מברך 'עושה מעשה בראשית', וכן פסק בשו"ע (או"ח סי' רכח ס"א), [וכתב (שם סי' רכח ס"ג) שלא על כל הרים וגבעות מברך, אלא דווקא על הרים וגבעות המשונים וניכרת גבורת הבורא בהם], והרי לענין נהרות פסק בשו"ע (שם סי' רכח ס"ב) שאין מברך אלא על כשראה אותם במקום שלא נשתנה מהלכם על ידי אדם, ואם כן אף על ההרים אין מברכים אם השתנו [וכמו שפירש באליה רבה (שם סק"א, הובא במשנ"ב סק"א) בשם אבודרהם (ברכות השבח וההודאה עמ' שדמ) בטעם ופירוש הברכה, ששבחו של מקום הוא כשמכירים היום דבר שאנו יודעים שהמקום בראו בששת ימי בראשית ועדיין הוא קיים, ק"ו לעושהו שהוא קיים, ולכן מברכים רק על דבר הקיים מששת ימי בראשית], ואם כן לפי דברי המהר"ץ חיות נמצא שאין מברכים אלא על הרים שבארץ ישראל לדעת רבי יוחנן, אבל על שאר הרים אין מברכים כיון שאינם במקומם שהיו בו בששת ימי בראשית.

מין השסועה

בגמרא, אמר רב חנין בר אבא שסועה האמורה בתורה שאסורה באכילה, היא בריה שיש לה ב' גבין וב' שדראות, ונחלקו בה רב ושמואל, רב אמר שאין בריה כזו בעולם ומה שאסרה התורה הוא כשנמצא כזו במעי אמה, ושמואל אמר שיש בריה כזו בעולם, והיא שאסרתה התורה, אבל אם נמצאה כזו במעי אמה הכשירה, אף היא מותרת. ולהלכה נפסק בשו"ע (יו"ד סי' יג"ו) כדעת רב, שהשוחט את הבהמה ומצא בה בריה שיש לה ב' גבין ושני שדראות, אסור.

וכתב המלבי"ם (שמיני אות עג), שחכמי הטבע הזכירו בעל חי אחד ממשפחת החזיר הנקרא טאיאסו, ומשכנו באמריקא החמה הדרומית ושם גדל עדרים עדרים, והוא מפריס פרסה ולו ד' קיבות כמקרה כל בעל גרה באשר הוא גם מעלה גרה, והוא דומה בתוארו לחזיר היער וגדלו כחזיר הבית, שערו קשה ושחור ועל צוארו כעמק ממראה לבן, ובאמצע גבו ממעל הוא שסוע כעובי אצבע ושם כיס קטן מלא מיץ מריח כביזאם. וכתב שלדעת שמואל אפשר שזוהי השסועה, ומכאן תשובה לאומר אין תורה מן השמים, שהרי מציאות החי הזה השוכן באמריקא נעלמה אז מעין כל, רק בורא כל הוא לקצות הארץ יביט. ולדעת רב שסובר שאין בריה כזו צריך לומר שאף על פי שיש לו עומק בגבו לא נקרא מחמת כך שיש לו ב' גבין, כיון שמדובקים בפנים. ולכאורה לדעת רב יהיה זה ממין משפחת הטהורים כיון שהוא מעלה גרה. אבל הנראה מדברי חכמי הטבע, שבריה זו יש לה שינים בלחי העליון כחזיר ולועסות המאכל, וכבר גדרו חז"ל שבעלי הגרה אין להם שינים בלחי העליון, כמו שאמרו (חולין נט). שכל שאין לה שינים למעלה בידוע שהוא מעלה גרה ומפריס פרסה, ומאין נודע זאת להם שלא נמצא מין אחד בעולם שהוא טמא וחסר שינים העליונים, ועל כרחק קיבלו כן מסיני, ואם כן זה שיש לו שינים למעלה אינו מין כשר.

ובשו"ת ישמח לבב (יו"ד סי' ו) כתב, שמעשה נפלא בא לידו בעובר של בהמה דקה שהיה לו ב' גופים שלמים מובדלים זה מזה לגמרי, אלא שמצוארם ולמעלה הורכבו שני הצוארים זה על זה ונעשו לצואר אחד עם ראש אחד כשאר הראשים, באופן שהיו לו שני גופים וראש אחד. וכתב שאפשר שהוא השסועה לדעת רב, שנולד במעי בהמה כשירה, שהרי אמרו בגמרא שיש לו ב' גבין וב' שדראות, ולא אמרו גם שיש לו ב' ראשים, ומשמע שאין לו אלא ראש אחד כבהמה זו. והוכיח כן מדברי החיד"א (מחזיק ברכה יו"ד סי' יג"ה) והתשב"ץ (יבין שמועה הל' טריפות פ"ח אות יט). וכתב שגם אי אפשר לומר ששני הגופים הם דבוקים ומעורים זה בזה, שממה שנקרא בשם שסועה מוכח שהגופים משוסעים ומובדלים זה מזה לגמרי, כלשון הכתוב (ויקרא א' יז) 'ושסע אותו בכנפיו לא יבדיל', משמע שסתם שסיעה היא בהבדלה גמורה. וכן פירש הרד"ק (ספר השורשים שורש שסע), שלפיקך נקראת שסועה שהיא כמו חלוקה לשתי בהמות. ועל פי זה אסר את העובר באכילה. וכתב שאחר כך מצא כן בדברי המלבי"ם, שכתב שלדעת רב על כרחק השסועה חלוקה בגופה, ומטעם זה הרי הוא סובר שמין הטאיטסו אינו שסועה.

אמנם במה שכתב המלבי"ם שלדעת שמואל מין הטאיטסו הוא השסועה אף על פי שאינו חלוק בגופו, בפירוש רבינו יהונתן מפורש שלא כדבריו, שכתב (חולין ס:) שיש לשסועה גם שני בני מעים שמחיצה של צלעות ביניהם, ושמונה רגליים.

וכל האומר דבר בשם אומרו מביא גאולה לעולם

כתיב (במדבר יז כד) 'ויוצא משה את כל המטות מלפני ה' אל כל בני ישראל ויראו ויקחו איש מטהו, ויש לדקדק לאיזה צורך אמר 'ויקחו איש מטהו', שהרי לאחר שפרח מטה אהרן והוברר שבו בחר ה' לכהונה ממילא כבר אין צורך במטות, ובודאי שלקחו כל אחד מטהו ולשם מה הוצרך הכתוב להדגיש זה, אלא נראה לפרש כי אחר שראו כי מטה אהרן הוא לבד שפרח, באו כל הנשיאים ונטלו כל אחד מטהו, והראו אותם לכל והיו מכריזים ואומרים כי לא בחר ה' בנו, אלא באהרן לבד בחר ה' כי הוא לבדו קדוש ה', ומדה זו שהיו מוכנים להשפיל עצמם בפני כל ישראל ולומר בפני כל שלא בהם בחר ה' ראויה לציון ולפרסום. ועל פי זה יש לפרש אומרם ז"ל כל האומר דבר בשם אומרו מביא גאולה לעולם, כי מי שמוכן להשפיל עצמו לעומת חברו, ולהודות שדבריו של חברו אמיתיים ונכונים, וכי הגיע לאיזה סברא או חידוש שהוא עצמו לא הגיע אליו, שפלות וענווה זו כלפי חברו מרבה אהבה ביניהם, כי כשרואה חברו כי הוא מנשא ומעריך את דברי תורתו וכדו', נהפך ליבו לאהוב אותו אהבה עזה, וכמים הפנים אל הפנים מתרבה האהבה ביניהם, וכשם שעל שנאת חנים חרבה ירושלים, כך כשמרבים אהבה באופן זה מחישים את בא הגאולה.

(אמרי ברוך טולידאנו, קרח)

ג' דברים נאמרו בצפרנים שורפן חסיד קוברן צדיק זורקן רשע

וקשה דבדבר קטן כזה יהיה נקרא חסיד או צדיק, ועוד למה לו לקוברן שיקרא צדיק הלא יכול לשורפן שיקרא חסיד דחסיד גדול מצדיק, ולשורפן קל יותר במעט טרחה מלקברן, ואם כן אמאי שורפן נקרא חסיד, ובדבר קל כזה יגיע למדרגה הגדולה. ויש לומר, דידוע כי הצפרנים והשערות שבאדם באים מהמותרות הליחות שבאדם, ולכן נקרא המותרת בשם צפרנים וכן שערות, והכהן גדול היה מסתפר בכל יום כדי למעט במותרות. ויש לרמז שרמזו לנו חז"ל בלשונם הקודש שיש ג' חלוקים בהנאות ומותרות עולם הזה, שורפן מי שהוא מעלה אותן מלשון (ע"ז טז): שורפה חיה, כדמצינו ברבינו הקדוש לא פסק מעל שלחנו לא צנון ולא חזרת לא בימות החמה ולא בימות הגשמים (שם יא.), ואמרו (כתובות קד.) שזקף רבינו הקדוש עשר אצבעותיו למעלה וכו' ולא נהנתי מהם אפילו באצבע קטנה הוא נקרא חסיד, קוברן פירוש מצניען להשתמש בהם לצורך דבר מצוה, כגון לאכול בסעודת מצוה או לכבוד שבת ויום טוב וכדומה נקרא צדיק, זורקן פירוש שאינו מדקדק האיך להשתמש בהם וממלא תאות לבו הוא נקרא רשע.

(דברי יחזקאל, ליקוטים)

וכל האומר דבר בשם אומרו מביא גאולה לעולם

למה שכרו כל כך גדול בלא עמל. אלא השומע מחברו דבר הגון לעבודת השי"ת ומוסרו לאחרים, ואין כוונתו להתפאר וכדו' כי אם להוציא זה הדיבור לאור עולם, אזי גואל הוא לאותו דיבור שהיה בבחינת גלות בהיותו נעלם, וזה שכרו במדה כנגד מדה להביא גאולה לעולם, וזה הפירוש בשם אומרו היינו בלא שמץ כוונה להנאת עצמו.

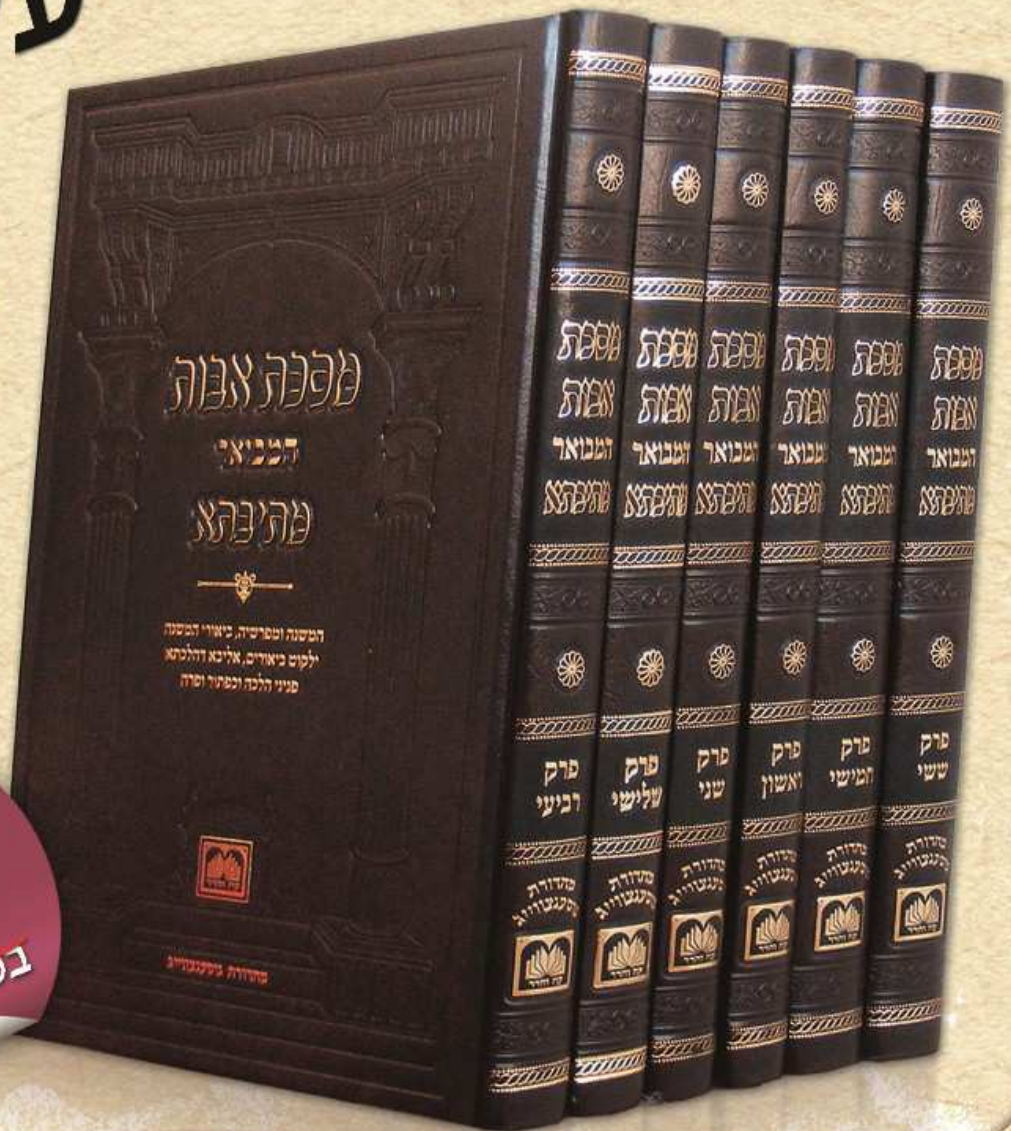
(אהבת שלום, אבות)

פרקי אבות 'עוז והדר'

מתיבתא על מסכת אבות

כינוס עשיר
מאוצרותיהם של חכמי
הדורות, הדיוק האיכות
והפאר מתמזגים
במאות מעלות טובות
והוספות רבות. בעמוד
משובב לב ומאיר
עינים שטרם נראה
כמותו.

במבצע מיוחד
לשבוע הספר
228 ₪
בלבד
במקום 269 ₪

להגדיל תורה ולהאדירה

להשיג בחנויות הספרים המובחרות
מוקד הזמנות: 1800-22-55-66

סעודת שבת 'עוז והדר'

זמירות שבת מתיבתא

פנינים וביאורים מאלפים
ערוכים בפאר והדר
משולבים באוצר בלום
מאורחות חייהם
של צדיקי הדורות.

מבצע
49 ₪
בלבד
במקום 59 ₪

להגדיל תורה ולהאדירה

להשיג בחנויות הספרים המובחרות
מוקד הזמנות: 1800-22-55-66